

Landskap: Blekinge

Upptecknat av: Aug. Holmberg,

Härad: Bråhus

Adress: Grängöta

Socken: Hamn i fl. Söderån

Berättat av:

Uppteckningsår: 1936

Född år i

Uppteckningen rör se register i nästa sida!

Skriv endast på denna sida!

55 sid.

Landskap: Blekinge Upptecknat av: Aug. Holmberg
 Härads: Bråkne Adress: Svängsta
 Socken: Åsareum m.fl. socknar Berättat av:
 Uppteckningsår: 1936 Född år i

Uppteckningen rör Byorganisationen (Sjöomband, inät & utst)

Register

sida

Jammanhållning inom byn	1
Förhållandet mot andra byar	3
Plässer vid Bröllop & Begravningar	6
Krikulla-Karma	8
Barnsångskvinnor	10
Tilltagning av Skrikarvälling	11
Förhållandet mellan yngre & äldre	12
Lyftesternas tillkomst	13
Om Fjäringsmän & Lexman	16
Sinneclöa & Epileptiker	20
Läskonst och skolgång	21

Skriv endast på denna sida!

55 sid.

Fortsättning	
Husförhör i gamla tiden	24
Sportslor till Prest och Klockare	29
Kyrkeringsare & Dotgravare	33
Kyrkostraff	36
Stå i halsjern	39
Skampallen	40
Hur Rackaren fick begå Nattvarden	43
Glockenstämma	44
Härads-sammankomst	45
"En avrättning på Kikaljungarne. (Början av 1850-talet)	46
Öknamus & uttryck om byar och folk	51
Festdagar och Festplatser	52
Tillägg	55.

I amanahållning inom byn, och mot grannbyarna.

Vårbruket med jordens bearbetning, brukade även i äldre tid varje bond uträtta sjölv. Men om någon haft så liten foder till sina drägare att de lade sig på åkern, istället för att dra redskapen. Sa slog inte fel utan att de övriga bonderna hjälpte honom tillräcke med vårbruket särnart de skött undan på sina egna åkner. En osse kunde bli skadad så att vårbruket därigenom försinkades. Fanns då någon i byn som hade en stut till salu så antingen såldes den till dem behövande, eller också lämnades den ut till dem behövande som i så fall fick göra egaren den fristen att "köra in dem" = lämna dem. Alltid hjälpte man varandra på något sätt. Fattades uträde för någon, vilket var mycket vanligt, var man i varre händelse ty sådant hade sällan någon bonde i skogsbygden att avyttra. Man fick då försöka att förskaffa sädan från utbygden, vars bönder, med sin bättre jord och bättre brukningsrätt attminstone hade något tillövers i goda år. Det blev så, att om uträde ej stod att få, fick man antingen tråva jordbiten, eller så rövprödar, fastän rövor blev ej så bra på åker som på sörjeland.

sid 2.

I strandbygden, där det var ont om byggnadsmaterial. Var bönderna nödgade att köpa sädant från något hemman i skogsbygden. Da skogsbon vanligen högg utstrimma samt släppte fram det ur skogen till närmaste körväg, där det lastades i stora hagar = "vältor". När strandbon skulle hämta timret, burde han bärkanna i egna byar. Och om dessa ej antogs vara många nog till att lassa allihop på en gång, burde han flera bönder från den av närliggande byar som de varo mest i umgång med. Man hade för vanan att såvitt möjligt ta med allt i en transport. Såndt hette: "Hjälpekorstör". Folket som körd: "Hjälpekorare". Och halaset som vid återkomsten stod på bordet och vantar hette: "Körkatas - Körgille". Tid avfärden vanlades bara vanlig frukostmat, men skjölts med några delstiga supar. Tid avfärden till skogen passerades någon gästgivargård, och härifrån mestogs bränvin i stora koppar, krus-kannats! Korven skulle alltid dessutom ha en "halsarasy". Och bonden som släppte till timret skulle ha en "bläcka" som kändes när i "smötarna".

Om bonden som gjorde körillet "var okontant" = (ovan) med någon i byn om det så var närmaste grannen. "Bjöds icke denne". En smäcklig plåget som ofta hände till följd att orvänskapen blev tyvärr värre.

Uppstod eldsvåda, så att husen brände ner för mågot hjälptes alla bonterna i byn att att bärera den nödställda hundring i svårigheterna. Och i ett sådant fall tog inga hänsyn till personliga trister då hjälp var omutgängligens nödvändig. Och att hjälp vid förekommande behov även gavs till de fattige i byn har jag i de första waren omtalat. Socialist-agitatorernas påstående om det gränslösa förtryck och utsträmning, som från kommit de fattige i byarna till dem, får vi ta för överdrift. Verkligheten var det icke så!

Behövdes mer hjälp, en vad den egna byn kunde åstadkomma) Så fick man vänta sig till grannbyarna. Men det var icke precis det samma vilken bybefolkning man väntade sig till. Förbiutlärnen och det goda förhållandet var icke lika mot alla! Om ej synlig ovänskap rörde var det dock skillnad. Elunta och Björnamåla, varo grannbyar, och arbetifolket i Björnamåla var ofta i arbete hos de mera välbergade Eluntabönderna). Men något egentlig gemenskap förekom ej. Och är minimal än i dag Elunta befolkning har sen långt tillbaka både ekonomiskt och kulturellt stått ett fåtal högre. Och ej varit på längt när de begjorts på supéri och tomst fryst hem "Björnamåla Lutfiskar"!

Icke ens vid marknads-slagsmålen, tog de varandras parti.

4715

slätter

Till de vanliga jordbruksarbetena såsom skörd och skörd togs i första hand
 de arbetare som bodde på egna byns område. Därav att de som från annat
 håll erbjörs sig att vilja hjälpa till. Det fanns dessutom en hel mängd
 låst folk, av båda könen som endast arbetade periodvis. Många av dessa
 kunde vara mycket engagerade arbetare, fastän de föredrog att "hålla därtill"
 en stor del av året istället för att stärka sig såsom dräng eller piga.
 Dessa återkommo temtigen regelbundet varje vår till den bondes hos egen
 och en gång arbetat och fått det tycke för. Höstlåttern var isärmerket
 tidsörvande. Alla kura och sjömarer samt andra fält som sedan odlats,
 samt många hagar som nu endast begagnas till bete, skördades man då hö i från.
 Man började förr slättarna något redanare än nu. Så där 14 dag efter Midvinter
 Och före de stora jordarna tog det 5-6 veckor innan slättarna var slutt. Råg-
 skörden kom nästan alltid samtidigt. Efter höskörden sluttade man
 ett storslaget "blöttragille" varifter en mängd arbetsfolk entledigades.
 Så den skars alltid förr med skärta av kvinnor. Före 1870 talets slut
 var det ej många bönder i skogsbygden som tog av säd med li, och då aldrig
 råg eller korn utan endast havren. Nedersättningen var också obetydlig.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 4

Blekinge
 Blåkulla by
 om Hult. Skåne
 Bevarat till 1986
 Uppdt. av 1986

Nästan på samma sätt förhöll det sig med Lindryttingen. Endast med den skillnaden att detta arbete var av särskilt bestämdhet att det fick förrigga i vissa tider. Linet förvare visst tid att stå inne i bastan förrän det blev tillåtet att bryta. Och i regnvarv kunde detta arbete icke göras. Andra sidan hade sålen någon brust mer än varje gång än att det gick för dagens att bryta det. Att man ställde alltid brytningen så att man kom allt fä bryta ett stycke ut från kvarälven. När man därefter kom hem från bastan så räckte kalaset och dansen till in på kvällstimmerna. Och därför att samma basto och samma brytor användes till alla i byn. Men man endast kunde arbete åt en i tider, så blev brytarbetet utsträckt över ett par veckorstid, om byn var stor. Och samma personer som brotto ena kvarälven hos Per samlades nästa gång hos Pal. Och trädje gång hos Petter. Det var just festus, så länge brytningen varar. Och här kunde obehindrat någon ej intygender uttaga. Fanns bara en lejlig bryta, samt någon "skavatska" till honom fick han gärne vara med. Till detta arbete gavs aldrig annan ersättning än gillet och dansmöjet. Där basta ej fanns, gick dock arbetet på samma sätt, vid en brythall.

Plågseder vid bröllop och begravningar.

Först till bröllop som begravningar inbjöds först släktingarna
före dem som bodde i egen byn och längre bort i annan byar. Här
måste sedan utpräglat omgånge med några i frammoder byar bjöds
även dessa. Och var var någon som man genom giftermål mellan barnen
ville bli i släkt med, försämrades ej att inbjuda denne systrar och hustrur.
I egna byar bjöds i regel alla bönderna till ett bröllop, med undantag
av sådana som man var i någon konflikt med. Men vid begravning
skulle det funnits mycket bitter fiendskap, om icke även en sådan blev
bjuden. (Men låttares komma ihåg att: "Döden fördömar".) Oändamåligt
var: Att man ej hade något sammansatt ord, varmed man betecknade festen.
Man sa bara: N.N. håller bröllop. N.N. gör begravning. Detta i stearum.
I Kyrkhult sa man likasamt om bröllop. Men en begravning kallar man där
allmänt för: "Utpågille". --- Vid bröllop höll man ej något eftergille
dagen efter för de fattiga. Kom någon av de på gården boende torparein-
garne fram, kunde hon nog få lite smakmat i förkläde, med sig hem
till ungarna. Men man bjöd dem ej komma fram till gården. Allt en
mångt tiggare och löst folk infinner sig är förut omtalat.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 6

Vid begravning var det annorlunda. Det var gammal sed att man den dag liket kördes till Kyrkan Dekorerade varje familj framför sin gård eller stuga, en stora eller mindre fläck på vägen med granris, klippis = lummor till hovsen, vari tecknats den dörs namninitialer med slott, kol, o.s.v.

(På olika orter, brukade man olika dekorationsätt, vilka ons existerat sett i särskilda kapitel.) De gårdar och stugor som ej lågo invist vägen som likföljet följde. Hade likväl haft passet på att möja ett stycke på vägen så att man visade att man var med. Denne slags uttryckning kallades:

Maja för liket. -- Nuw nu någon körare vägen fram, sedan majningen gjorts, men förr än likföljet passerat. Ansägs det ytterst vanarande och ogrammata att köra i majningen. Hvarför det kunde hänta att flera långväga körare, stod still i en lång rad, invändande att likföljet skulle passera. Till alla dessa, ej till sjöva begravningen bjuda. Men som genom majningen visat att de ville hedra den döde, sändes bud att de skulle infinna sig på eftermiddagen, dagen efter sjöva begravningen. Då de bjöds på mat och dryck. Detta hette: "Komma på ettegille"

På ettegillet, var det tiggarnas tur. Ytter på sjöva begravningsdagen.

Ble nāgon så sjuk att man skulle vaka över den. Så tillkom detta den
sjukes närmaste anhöring på kvinnovisar. En manperson vakte aldrig
över nāgon. "Hej bland allmogen!" Riktioner eller fortlöje som inga anhöriga
har, finns dock också de kunde. Det hette om såvana: "Den stackaren han är
fräfullen," han har ingen släkt. Och var det något barn som fält och
om sig att ha: "Farer på en ongkäst te bläkulla." Ja om än denne hade
pengar att betala nāgon som såg till sig om dagsarna var det så gott som
omöjligt att få nāgon att vaka hos sig om nattetid. Sedunder hörde jag
sedan vi blivit boende vid Svängsta 1875, följande omtalas:

Kräkulla Karin, som för många år sedan kommit från varifian. Och saker förr "å utlänskt folk", fö hou va ejarter som sot.
Hon köpte sig en stuga i Kräkkull (1 kilom. N. V. från Svängsta) Hon
höll stugan ovantligt smyg och hem. Men gick aldrig hos nāgon bonde
"o gjore ett dagsverke". Men hade hävoril pengar till att betala vad hon
till sitt underhåll behöfde köpa av bonderna (butiken fanns ej där)
En söndagsmorgon kom hon till en bondakärning och köpte en mark
smör. Och pengarna hon betalte ema" var så varma så di brändes

Di hade how bestänt färt av "feje" samme mornow, mené bondkäringen
 Hon vägade ej lägga dem i pengaskew förrän how renat dem med eld o varm
Kilket tillgick så att how lade dem på "spisörnen" = spishallen. Samt höjde dem
först med glödande kol, och sen slog vatten på dem! Ja nu då Karina, alla
Karin sows how sål sae: att how ville heta, hade bott i sin stua i många år
så ble how gammal o "stubbior" (betyder här: Svart för att gå) så how behövde nu
te o soi om se, fo how koune inte resa se sål. Ja vad då oin karin i oin aen
liten stua, som hade oina drake på en tifåm = (95) aor Och så där, oin
kunstior "materiel" (översättligt ord) Hon ville inte göra nöt negati
arbete! Pata ona" blommor, borru o fjöster fulla, virka o töcket Ochow
va så hoffäri sa how fick lör o skura bord, var gång di skulle aita = (ata)
Då vell si: Hon hade inte gott ve ogora nöt rejstett arbete, som räffa ella
ta opp sai (såd) fo how fick lörer o stö se på en kapp. How kalltes fo
Romans Lisa. Henna far, åns how hadr now, hade val höjtat Roman
Denunchåra höjfärsnosen brukte va hos Karina O di kom så bra överens
föri di va haltonia bagga! Ja oin Dommedagsdag fikk Karina föri sig
All how skulle ha sina grannaste klær på se, o in lång solverksöja

om halen! O mör aen stass! Hon komme inte sti oppå rängen, utan
 Lissa motte kla² på ma där hon lig. Sen på kvällen boyjade Karna prata mā
 noew. Men denne komme inte Lissa se, så hon försto då va torst i huvet på
 Karna. O rätt va dā va så skälade Karna mā dān framnade. Just dā kom
 Lissa te otänka på att dā va Dommenlonda! O dā begrep hon schäsen!
 Utā dā Karna va sa däler hade hon inte kunnat kommet te Blåkulla
 O na dā goefar inte honc a²na da hatté han kommet hit! Dā va dān
 som Karna pratac om Lissa för på sörren o yngling hon O dā
 daen töre hon inte va hos Karna om nötterna mer!
 Den tro och tänkerätt som här framlyser hos Lissa. Var, vad nästan var och en
 trode och tänkte för ej så många årtionden sedan!

Att bevisa välvilja mot en barnsängskvinna, var ungammal sed. Men
 häri dag framlyste dock Stadskillnaden. Var det en bondkvinna som fött
 barn, kom endast bondmorona med "Skrikarvalling"! Och om det var så
 att bonden sjölo, var i "ökcontent" = (trist) med någon av de andre bönderna,
 inveckade detta ej på godwillheten vid ett sådant tillfälle. Var det åter
 en torper, eller husegarkorina som fätt barn, kom både bondmorona

och de fattigare kvinnorna med någon lättmått matträtt. Som alltid fick namn av: Skrikarvälling, vad den än bestod av. Antingen av äggmjölk - havrvälling eller den rätta Skrikarvällingen. Denne bestod av följande ingredienser: Ett stop gott dricka, 4 matskedor sijtot korunmjölk 1 ägg, 1 matsked kummeli, $\frac{1}{2}$ stop rött mjölk, 2 matskedor sura. "intet salt". Skulle fortfaras varmt. Man gick inte till baruföderskan samma dag utan först på eftermiddagen efter. Och måstaura dagen efter.

Kom någon av nyfikenhet dit, samma dag, hette det: "Sicken nyfikenbritte, Nu har hon vatt o slickat barnafoten!" Under en månads tid efter en pojke, och sex veckor efter en tös, borde baruföderskan icke gå i någon främmand stuga. Efter denna tid skulle hon: "Gå i kyrka."

d. v. siga = Kyrktagas. Och sen var hon oförhindrad efter gamonal sed att göra visiter hos grannarna på nytta. Om hon drog över vanlig tid att låta sig kyrktagas fick hon härom faststötning av åldermannen i byn. Denne skulle liksom klockarfar: Alting bestyra!

Kyrktagning är nu helt ur bruk i Åsareum. Förekommer sparsamt i Kyrkhult. Men brukas äu mycket allmänt inom Irshult. (Småland)

Steffans-sjungning, i gammal mening. Har icke förekommit i min tid. Att fulla drängar skräddare visor med vad innehåll som helst, när de red Steffans sjöjs, annars dag morgon har skett, men ej annan Steffans-sjungning. Men jag hörde berättas att Herrskapet på Långsjönäs (Herrskapet dog allts i klockan 1834) belägrades ut av gårdenas underlydande barn till "Järngassar" som skulle upprakta herrskapet med så kallad styrusång. Men detta var i långt före min tid att jag icke fått nogare redogörelse härom. Maj-sjungning har dock med före kommet alltid (Till mig ha de kommit varje första majinatt ända till i år, hördes de icke av) Och Maj-sjungarna ha alltid fått ägg 5-10-15 på varje ställe, som de sen någon söndag och sen de skaffat annan mat och nödiga vätvaror dertill, hället gemensamt kalas på.

De unga ungdomerna från 18 år till äldre, hölls samman i grupper för sig. Och "Småherana" (de yngre) hölls sig för sig själva. Men om någon stark och förtagsam mindcaring ville vara med bland de äldre miste han i regel visa prov på styrka eller färdighet i slagsmål. En ganska slagskämpe, om han än var liten, var alltid välkommen! □

Tid en och annan gård fanns sen urminnes tid i byns gata och
 vilarde på några mindre stenar en så kallas: "Dränga-lött" = (lyft)
 De 3 eller 4 jag sett och lyftat på, varo allmänt temligen runna stenar
 bildade av naturen, av våra vanliga stenarter och efter vad jag tyckte
 mig känna på tyngderna, så, nästan likastora att om man tagit dem
 på en väg, hade skillnaden tänkt varit helt obetydlig! En mycket
 stark person lyfte dem var gång, men en mindre stark fick ta noga
 märke på precis mittpunkten spotta i händerna samt så stryka bero
 händerna i sand och ta ett friskt tag, då lyfte han dem. tog det ej i
 första tag lyfte han dem icke sedan. De varo förvånansvärt väl av
 passade, både till form och tyngd. Om tillkomsten av dessa lyfte-
 stenar berättade de äldste gubbarne: För i tiden sa bönde där jätta
 på somlia stille här i lantet. Stora var di, o marka som troll. Men
 di var allti fattiga förvar sa storartna så di åt opp sa mödt di hede
 på lite vattanes = (på kör tid) O då skickade di ut ongana te o tigga
 mat å sa "kristna folket. Kom då ongana te nuvar gör då di va
 stygga ve dom o sniste = (snäste) dom da va ongana å e'

marken o helle opp en tockensten o kom bärane mā där under
armen o se: "Fis ni vill va skickla o gi oss mat så ska vi va
mätta illa så då vi ne stuan mā därne komfuhallen!"

O för o visa att detta va sanning læ folk stoinana på bygatan
Dettesom inga ä våra onga aran bärat i alla starkaste drängarna
Tyckte lyfta en sån ston, kalltes di fo: Drängalötten".

När en ungling orkade lyfta en sådan var det inte tu tal om, utan
att han ansågs som "fulljärans kar". De flesta orkade ej lyfta dem.
Det var en sagan att det var oturigt att vräka bon i dessa stenar
i ons avsigt! Man borde icke heller spotta på dem och på inga
vilkor ställa sig och kasta sitt vatten på dem. På bygatan i

Jeppes Haka låg en sådan och ofta när ungdomen var samlad och
försökte lyfta dem och ej detta lyckades, svarade det länge rader

Karl Jonasow, bonden i gården som var lasare tyckte ej om detta
utan befalde drängen Jössen lågga stenen på en släpa och kora ner
den i Mölle-sjön, Jössen ville helst bli fri från detta och menade att
de ble otur på noet vis om en förtöre stenen i ons syfte.

Och hur det bar till vid avstyrningen nervid den branta sjöstranden, näraade den ene oxen förfölja sig i ett beu så att den måste nedslakta.

Även i andra kraftprovsåson: "Lyfta på mast." "Lyfta fyrvärrot."

Dra fingerknok och framför att kunnas brottas och släss bra. Den som var styro här i fjödral vällommens överallt. Ryktet spred snabbt!

Den som var deg och talade sig med vad som hället kunde, om han ville vara med i de äldres lag bli åthutat med: "Gå du hem och pattra mor din annu ett år till, samt en fot i ånban som extra uppmuntrar!"

Om genom slägtsförhållandem, eller på annat sätt, uppstött ett gott förhållande tvenne byar emellan kunde folket sig i dessa alltid till varandra närmelst behövet så fördrade. Och vid auktioner marknader eller andra folksamlingar, då slagsmål så gott som alltid inträffade, kistoro och alltiv av medförd pliktthänsla varens. Det var vanliga kunde nog enkelt twist uppsta dem emellan. Men utåt var alltid sörjant glömt och man stred för varandra precis som för egen sak. Var det så att en framling mögning blivit van med mögan så att han kunde åberopa sig harpa var han vällommens hos alla i samma by.

Om fattigas underhåll är omtalat i varens i första avdelningen. Nagon
rotindelning av hemmanen i fattigvårds hänsynscentrums fanns ej i äldre tid
såsom gällande praxis. Det förförkom nog ostans att tvemne byar slogs
tillsammans såsom en enhet ifråga om underhållet av rotchjönen.
Men denna sammankomsttakting var ämne för kritik. Nagon rotindelning
har nog ej funnits förrän skolstagan utkom på 1840 talet.
Jocknarnes indelning i fjärdingar, var ett obestämt begrepp, som
endast visag att noga man bestämma om hemmanas lage i tecnhuer!
For man nu t. ex. Räknades landsvägen Karlshamn - Växjö såsom
mittlinie. Trävallen Per Nilshöka - Elsebråna delade östra halvan i
tvemne fjärdingar. Och Holländarevägen Torstorp - Söngsta delade
vestra halvan i tvemne delar. Fjärdingarnes storlek var mycket olika.

Om Fjärdingsmän och bexmän

Till fjärdingsmän valdes i äldre tid endast en välfreidad bond. Vi icke
var en förtroende post ty ingen annan len bestöts än viss andel i böter
Hur mycket, och under vilka omständigheter fjärdingsmän blev ordförande
dessa böter kommer jag emvara ej ihåg. Fjärdingsmannen var den

som alltid i första hand stod till länsmannens disposition, vid ordningens upprätthållande, vid skatternas inskrivande, vid infärgande och transportering av brottslingar m.mera. Och ofta var det färsman på egen hand som fick uträtta upporagen. Då länsmannen ej ville, och ofta ej vågade ge sig i häst ned den vilda skogsbefolkningsen. Det hänt flera gånger fram i mitt minne att länsmans skjuts stälptes över ända uppe i skogsbäckarna fast man skönte länsmannen ej vil.

Fjöringsman valdes av socknemännen på socknestämmans trogen bara för ett år i tändor. Men ofta valdes samma person omigen år efter år. Om han befarades driftig och ej yllo var dock emot. Men emedan syslau tog rätt myskew till i anspök. Kunde den av tämmman valde, utan hinder av någon bestämmelse överläta syslau på någon annan välfrejd person, som harmed erhöll namn och värdighet av färsman samt rättighet att upphöra de sportslar som kunde bli en följd av tjänsten (Mera härom längre ned) Denne i sin tur, och i de fall då den av tämmman valde, yllo skötte tjänsten haft ett bidrädere vars officiella titel var sexman. Men i dagligt språk: "Underfjöringsman"

Sexmannen hade en vis procent av sportslarna, men helt obetydligt. Men
hur liten reell pengainkomst såväl syskor gev. Janus ändock gott om de
som varo villiga att fortjena dem. Pengar var det out om!

De mest sportslarna gav skattinvigningarna till följe av det egens-
omliga sätt på vilket skatten inträffade. För en lantarbetare eller mindre
tjänare var kronoskatten till slutet av 1870 talet 50 öre för man och
25 öre för kvinna per år. Kommunal och prestaskatt tillsammans
brukade bli 1,25 per år för hushåll = (man & hustru). Personer som varo
över 60 år skattades intet. Var då den skattskyldige icke infann sig
på "skattamötet" och betalte Kronfjärden i stugorna och bestämde
en vis dag, vanligen 14 dag därefter, då de skyldige borgar infann sig
för att betala till honom skatten, samt dessutom 10 öre per krona e-
invigningspengar. Samtidigt skrev han upp något värdefullt
i huset sätter fast. Om vintern blev detta ofta kakelugnen
antingen denne var en sättugn, eller bara en benlös gräta, råbod
över en steplöp. Dalablockan, Matbordet, värvstolen eller bänkan
varo även föremål som gärna togs i mat. Hördes efter utgången
frist.

inga pengar av, kom fjärmans på nyt. Tiggas och bad dem skyldige
om värare upphov fick han i de flesta fall 14 dags pris på nyt.

Kom ändå inga pengar kom både fjärmans och sexman och tog det
upphovsna föremålet med sig. Var detta sättningen fick dom ha häst
och vagn för att transportera dem. I var ost samlades sedan hand-
gods på Hökadalhs gästgivaregård där det vanligen fick läs i 14 dar
på nyt i afvakstan på betalning förrän det såldes, ibland för hand
till någon spekulant ibland ställdes till auktion där mycket samlats
ihop. Av försäljningssumman togs först skatten samt inrednings-
ören och en viss liten sportel till Länsmanen. Vad som blev över
stoprade fjärmans och sexman i egen ficka. Och det var sådana
extra pengar som gav mest förtur. Men gav på samma
gång upphov till ovrinskap och många blodiga slagsmål!

I min barndom var storbonde Sven Person i Åskaremåla den av
famnan valde fjärmannen. Men det tog ej i synsban utom vid ett
par tillfällen då tyvar skulle infångas stark som en jätte, och med
forniga att springa som en häst, var han alla bovars sträck!

Till att annars sköta syskonen hade J. Persson vidtalat Nils Jonsson
från Elvsta, som skötte syskonet hela 1860-talet. Till sexanen hade
Persson utsett "Gavsa Schwanew" från Ringamåla. Och såväl jag
minns rätt, var detta eiste sexmannen i våra orter! Dessa personers
tjänstbefogundhet var nörra delen av socknen = (Huvudrättegård Ringamåla s.v.)

Sinnestlöa och Epileptiker

Efter vad jag tyckt mig finna, fanns det förr flera "lösingar" = (sinnest-
löa) än nu för tiden och säkert fler än nu som leddes av "fallande sot" =
(Epilepsie). Båda lott var bekräftansvärd. Nagat skyddsheim för sådana
lösingar fanns säkert inte då jag hörde aldrig talas om något sådant.
För det allra mesta var de överlämmande åt sig själva. Strisko omkring
på vägar och bygator liksom svinen krojpo ita om sommaren var
de kunde, i hostackar ångslador och andas artus. Om vintern ofta
i kreaturenas basar. Sällan fingo de ligga inne. Det var heller inte
gott att på något sätt ta sig an dem, ty de var löoe av ohjälpa!
Sålänge föräldrarna till sina stockare lefde tog ingen annan sig av
dem med undantag av att de hos bontorna och ibland även hos

sid 21

andra komre få ett mål mat. Men föräldralösa accorderades bort
 = (Bortauktionerades) till den lägstbjudande. Dugde ^{de} till att uträtta
 något arbete så nog fingo de bruka sig allt vad tygen hälde. Men
 det beklagligaste var att alla, små som stora använde dem som skottröda
 för sina kvickheter eller dronheter, vilket man nu sitt säga! Tjögåls
 slagsmål etablerade jag med mina journaleringar därför att de ej hatt
 dessa stackare vara i fred. Å aurora sidan medföljde vissa obehag om
 man tog dem i försvar. De flesta begrep sig på, om någon tog deras
 parti och ville gärna hylla sig till denne. Men den forskräckliga
 ohyrn meddrade sig till var och en som kom i deras närhet.

Läkarkonsten och skolundervisningen

För början av 1860 talet hade vi inom Åsarum, som då även omfattade Ringamala socken, följande skolor med var sitt skolhus.
 Åsarum. fast skola med läraren Lvensow. Innålandning till borden
 och far till biskop Hadelius.

Gungvalla & Möllegården. Två rötter, ambulerande skola med
 läraren Settergren - Åren denne smitänning!

Hökadahl - Danemark och Ringamåla notar. Ambulerande skola med 1 termin i var note vartannat år och tvonne terminer vartannat år. Lärare Karl Lundén, från Uppsala i Småland.

Höga Boke och Härnös. två notar. Ambulerande skola. Med läraren Rydén. Far till politikern Farmer Rydén.

Men fastän som sagt skolor med från seminarium utbildade lärare fanns, drojde det till början av 1870 talet innan alla barn i de avlägsnade krokarne av skohotarna infannu sig i skolomas I Björnamåla och Askarnmåla obygder fanns en f.d. Marin soldat "Pil" som sen många år tillbaka höll skola i Stegorna med 7-8 ungar omkring sig, som han lärde läsa både i bok och gav dem koällslexor i katthesen som de flingo upplära utantill. Psalmboken och Bibeln, på de ställen där sedan fanns användes till innanläsning. Och under varje söndag flingo barnen lära sig en psalmvers utantill. Måndag var vanligen fridag ty de pengar gubben Pil under veckan lyckats få ihop, blökte han samortgrant och segelkundet på Hökadahl varje måndag.

Här och där i bygderna fanns collegor till Pel, av ungefär samma skrot och korn. Någon av dessa kunde lära barnen skriva. Men ingen hände till konsten att räkna med siffror. — —

Att barnen fott lära läsa, och att det sedliga tillståndet stod på den höga nivå det verkligen gjorde i gamla tider, har vi att tachia Sveriges konningar för! Barnens fastan till goda samhällsmedborgare var i hufvudskak dras verk. Hvar männen i allmänhet födrades av ungdomen var: Att arbeta som en härt. Hals som en överstängare. Och supa som en häar!

När unglingen kunde detta, behövdes inte stort mer. Var bond Karl Jonalow i Jepps Haka, som varit Namndemans Kyrkovärd och Kommunalman, Och således hör första skriv och räknekonstens nytta. Beträktade alltiv, när han kom in i vårt hem, mitt skrivi och mina första förskick i teckning med ett medlidande smålige. Och beklagade att en frisk stark pojke skulle förröta tiden med sådant onyttigt blabber. Och han var längifrån ensam om denna åsikt! — — Men jag har under min levnad lärt känna många mördar som erist icke kunnat betecknas som goda medborgare. Men jag känner intet exempel på att någon

av dessa uppmunrat sina barn till dåliga gerningar. Att de längre
från dä barnen på olika sätt fallit i presteserna, tagit dessas parti
och med all energi försvarat dem, tillhör den naturliga moterhållslan
Men deras innersta önskan har icke varit att: Det skulle gått så.

Husförhör i gamla tider.

Vis kungörelsernas uppländande i kyrkan om söndagarna, tillkännagav
presten i vilken del av socknen husförhör hon att hållas under fol-
jande vecka. Och vilka gårds befolkning som borde möta upp i den
eller den gården, den och den dagen. Det blev aldrig hållit husförhör
i samma gård (Bävisa den ej bytte egare) två år på rad. Ombytet töre
haft sin orakl den att den bonde i vars gård husförhörts fågick. Var
enligt gammal sed, skyldig att besta Husförhörskalaret. Hvilket blev
ingen obetydlig utgift då folket från 5 till 6 byar samlats. Alla blev
icke delaktiga av tjänst gillet. Men en upp med något tilltugg brukade
bestas nästan var och en (Kaffe begagnades ej då) Köringarna förcorog
en kopp mjölk med en kormjölsbulle till. Barn som hunnit upp mot
konfirmationsåldern skulle även rinfina sig. I October brukade

husförhörer hållas, och man började så tidigt som möjligt. Det var ej ofta det slutade förr än i skymningen. Den som kunde utantill läsa något stycke ur katekesen fick göra detta. Den som intet kunde utan till fick försöka stoppla igenom en vers innan till. Och den som ej var i stånd att prestera något varken utan eller innan, fick en hoppa över. Ofta exempel på dumma svar och opassande inlägg omtalades.

En gubbe som ute i köket fäkt en sex och tillsammans som en förrän han togget ut. Och presten som observerade detta berörd地质 honom en neskappa samt sällan strax till honom frågan: Hör du Nisse må taggarn i lägen! kan du läsa något utantill. Nisse blev i alla fall icke varmt skyldig, utan replikerade: "Göra nu kan ja så, bara ja har togget ut!"

Marcus, torpare i V. Nöra, fick frågan ur Lindbloms Katekes: Hvarföre säger du: Jag tror? Då har ja mesjäl alibi sagt. Å då nu som pastar då, sa siger han: genmålor Marcus indignerad.

Olovis-Olas Johanna blev tillfrågad: Kan Johanna läsa bjälte bunt? Johanna, som var en näspirka utbrot förtyskrift: Ah ja har jag inte vatt så glar ve manfolk, så ja behöver bli siker för att!

Nu är att märka: 'Att visserligen var folksunna!'. Men detta så dommades
vara en tycktes ge tillkanna, var di anta' inte. Men ovanaow att säga något i
en större folksamling. Samt prästens överlägsna uppträdande och mynningar
ton! Vilket var absolut nästrändigt, om någon respekt ibland de icke så
mycket meninskorna skulle kunnat sätta ihop. Görde att folket blev
försiktig och tafatt, så att de ej kom sig för att visa sitt verkliga: jag.'

Om folket under världagens id fält samma frågor av en lika. Hade
varit i de flesta fall icke blivit så batevända, som de nu blev.

De som vid läsperiodet = (Läsmöte i dagligt språk) befannits alltför klenna i
sin Christendomskunskap, blevo i kyrkboken antecknade, samt blevo ålagda
att visa dagar under följande tider gå ut till Prestgården att förhöras.

Förvar och annyo godkänts vägrades dem tillträde till H. H. Nattvard. Ett
på den tiden efter folket's åsigt fruktanvärt straff. Att vägras begå
Nattvarden, eller att efter döden bli begravd utanför kyrkogårdsmuren
var det samma som att bli uteslängd från himmelriket! Folket's
begrepp om de så kallade "Nådemedlen" var betänktigt förvirrade!

Jamme person som kunde vara alltdeles översigten, om han

vägrades nattvarden, kunde vid ett annat tillfälle utan minsta tocken
eller sjölförbräckle, smussla inom oblaten vid nattvardsbegåendet
för att använda denna vid utvändet av vissa trollkunster !!

Under tiden som lämnetet pågick i storstugan, var Moran och flickorna i
full systerlättning sitt i kök och kökhus med att laga till mat till "lämnete
gillet". Till sådant gille medförförde de frammade icke någon "förring"
såsom det skedde vid vissa andra storgillen. Utan den i vars gärd mötet
hölls fäck ensam bekosta det hela! Vid den årtio då husförhörren pågick
brukade kreaturen, genom det rika sommarbetet vara slaktfete. Varför alltid
något nötkreatur och ett eller två för slaktet, så att det fanns gott om
sögelvaror till stekar, annan slaktmat, fårska soppor m.m. Så hade
man pannkakor flera dag. Vitgröt o.s.v. Till att sköja ner maten
hade man mjölkk, hembrugt dricka och gott om kranior. Då tiderus fröster
som i regel hade sin hand och sitt undröme med i alla socknens ange-
lägenheter. Såväl den andliga ovanväden som den smula kulturarbete
som kunde förförmed. Och likaså de ekonomiska förhållandena. Köllo
sig tillan på avstånd, då det gällde att säga: Gutar! till händerna!

I. v. sága: "När prästen var med på böndernas kalas, bemantid förförde det ej
och tålsvint mer än ett, högst två glas. Men med dessa kunde han besöra
alla böndernas skilar! Det var så vanliga ölet användes icke på landsbygden
gillen då för tiden. Detta kom i bruk först längre fram. Och kaffet:
Ja nu st kohles kaffe var full, stark och sengt, och dracks: Fick man nu
med porstinkopp, eller fat. Utan ur små svavrade tråkopper, eller ur små
lerkopper. Till varje kopp fick man ta en sockerbit, av det då brukliga
tunna kaksockret som ytterligare torkats på kakelugnen så att det var
häft som flint. Varje sockerbit var med kniv och klubba = (Döckerklubba)
svavat av masurbjörk, stor som ett gäsgäll) uttaggen i storlek motsvarande
fjärdeselen av de nu brukliga machinhuggna bitarna). Tog någon mer än
en bit till sin kopp hette det: Att man var "Housk" = Chängre = Storbe-
gårsen". Vilket betyddde att man var oförnöjd och saknade folkeskick.

Kaffedrickningen var endast ett sätt att hämma efter "staboorne" Drycken
såsom den då tillagades, med mer än 99 procent rostat korn eller råg och
knapt 1% vits procent verkligt kaffe (5 hela bönor till en kanno/vatten)

Här varken lukt eller smak av eutiva kaffe. (Hela 1860-talet)

Till Læsgillet bjöds ej allmänt bönderna i byn där läsmötet hölls. Utan även bönderna från de byar som samtidigt skulle besöka mötet. Bondmorona var också sjölvkraunas gäster, men varo dock sparsamt representerade. Ty dessa som hade sina trädgårdar och ofräckomliga hushållsbestyr hava ej till att vara från hemmen så länge Gillet varade oftast till över midnatt. På den tiden brukade vanligen Presterna själva bukta sina boställsgården så att till moten åkte och efter egen skjuts. Men som det var omöjligt att i förväg kunna säga hur länge gillet drog ut på tiden, var det alltid någon bond som skjutsade honom hem igen. Læsgillet var ofolkfester som både uppskattades och som gav anledning till nyhetstoff i lång tid efteråt.

Ängående de till Prest och Klöckare utgående så kallade "Spontolarna" bestående i offer- gävor- varor in natura av olika slag, samt även offrätter i röda färger. Var dessa under tidenas lopp successivt undergått stora förändringar. Mycket, som från början borde utgöras från varje hemman (severmera by) tocknade så smältningarni på många ställen. Men bibehölls sporadiskt i en och annan gård så länge fram i tiden att jag själv hörta omtalas när "De skulle te prästen må lite gävor!"

Tidpunkten när det enda eller annat upphörde att utgå som allmän tribut, kan jag ej säga. Men i följande korta resögörelse shall jag särskilt anmärka vad som bibehållts fram i mitt minne. (1860-tal)

Det sades att i gammal tid skulle efter trostningen, från varje hult hemmanet i socknen, leveras en fullgod skäppa korn till prästen och en ötting d^r till klockaren. Denna kallades: "Pajeriskäppa". Man uttalade det så! Men om detta var dess ursprungliga namn, eller bara en förändring av läderskäppa, kan jag ej säga. (Bibehålls till början av 1800-talet.)

Tid barnsop, eller kyrktägning, skulle även gåvor givs till präst, men ej till klockare. I första fallet var det oftast levande gris. Nagon rik bonde kunde ge en tvåårig korja, men oftast var det bara ettåringar. Och från de mindre bemestlare ett får eller en get. Och alltid honojur. Men jag har ej hört omnädes att någon närmare gett bort en gris!

Tid kyrktägning varo gåvorna av mera vanländs art. En bog salt eller färskf läsk. En fjärdeosel torkat nötkött. Ett halvpund häcklat men ej spunnit lin. Ett halvpund osprunnen ull. En drällsukk = bordduk. To mm hellinnekakaw. Till omed, en skäppa torkad frukt, o. s. vidare.

Överlemnaren av gävran brukade vanligen infinna sig i prestgården med
densamma någon dag förrän förläningen skulle försätta Väroidjuren
efter prestens besiktigande leddes in i lagården. Och andra gävor bars in
i prestgårdshöket. Där överlemnaren så blev bjuden på mat, och om det
var en karl, dessutom på en tunlare brännvin. Tunlaren var nägongäng
av svartvat trä, men oftast ett avsägt och hor, försedd med metallfot
och så stor att den reymde tre eller fyra vanliga separ!

Lite efter Midsommar då betet var bort rikligast och korna därför myölkade
den fetaste myölken. Överenskommo några bönder att samma dag för alla
sända ostmyölk till prestgården där ost skulle beredas av myölken. Odgöringen
kunde där påga hela veckan. Från hela socknen kunde ju ej sändas på en dag
ty orten hade blivit förmyncket på en gång. Utan det kom lite längre dag
så länge predaterna givit skottet sina jordbruks förtjänsterna plågades åtminn
stone från en del bönder. Jag minns att fra Jeppes Åska såndes "Prästens Ostas
myölk" i slutet av 1870 talet. Därför upphörde då predaterna ej längre
skötte sitt jordbruk. Emದar de drogter varken hade lämpliga karl. Och deras
genstepolk kunde ej heller göra arbetet. Därför måste bruket upphöra

Allt det inom en så vidlyftig församling som Åsarum icke kunde lämpa sig
för de längst bort boende, att skicka ostmjölkk sätter sig sjölv. Men för att
ävda "vara mā". Brukades dessa göra en bra "Prästa-ost". Som då den torkt
och mognat, togs med ut till prestgården vid något kyrkobesök.

Fran stora gårdar brukades oft en gång om året hitta en driftilig "klump
prestamör". Kunde vara en rulle på 5 till 10 marker, som vid årendet till
stan, togs med och lammades i "presta-köket". Denna sed visthölls rätt länge.

I Augusti när man slaktade bin, var det urgammal sed att presten
skulle ha en stor ask. Och blockarn en liten ask honung från vart hemman.

I gammal tid sades att det skulle i lag varit bestämt, huru mycket
askorne skulle innehålla. Men så var det ej vad jag minns, utan de fa
som följde gamla ordningen, gav efter råd och godtycke.

"Som vi ser harde allmogel många årenvar till prestgårdarna. Och i det stora
hela rådde ett gott patriarkalistiskt förhållande rum mellan presten och hans
församlingsbor. Bonden sjölv tog gerna råd av presten i alla vigtiga ange-
lägenheter. Och kvinnorna: Hur otaligt många av dessa med öystra
familjeförhållanden ha icke med tungt sinne och förgätmäna ögon

kommet till sin själösörjare för att få red och höst. Och återvändt
om icke fullt tillfredsställva. Dock med lättat sinne. Våra lantprester
ofta dåligt avlönade, ha under tidernas lopp utfört ett kulturarbete av
stora mätt som lite nog beaktats. Och aldrig fullt upphattats. För den
som levat så länge att han varit med före byutvärlden, har oftlig
beklämmande och motspänning att se det hat, den fiendskap och ofta
förföljelse som nu kommer presterna till del. Sedan den religions-
fiendtlighet som socialismen förkunnar, fått genomsyra de ondskes-
lösa, orreflekterande breddare folklagen!

Kyrkoringare och Dödgrävare.

Så långt tillbaka som de gamla hägkomst och tradition vid att ontola,
har i våra församlingar, särskild ringare och dödgrävare varit anställda.
Båda syskonna ha skötts av samme person. Men den som grävde graven
brukar icke fylla igen denne, sedan liket jordfästs utan att tillhöra
kyrkogubb=(kyrkosaktsmästaren). Att annan person än dödgrävaren
gräfde gravar när lik skulle i jorden förföra endast i följande fall:

1. Hände att någon tog livet av sig sjölv=(sjelvöppningar)

sid 34

Fick denne ej begravas i kyrkogården och kyrkklockorna fingo ej ringa
så kallat i "Själösning". Utan en sådan skulle begravas ute i skogen
som ett djur. Och detta arbete skulle Rockaren göra.

2. Om någon begått vissa brott mot kyrkans bud, fick denne ej heller
begravas inom kyrkogårdens murer. Utan istället strax utanför norra
kyrkogårdsmuren. Och hans närmaste släktingar åläg dt att göra detta
Intet av ovan nämnda fall har haft inträffat under min tid.

3. I Koleratider. T. ex. 1834. Begravdes icke offens för farstolen
i kyrkogården utan i särskilda, här och där i socknarna utsedda platser
så kallad "Pestbackar" = (Kolera-kyrkogårdar) I Bengts Haka, Åsarums s. u.
Var närmaste pestbacke, från var vi borde. Den begravts två lik, vilka gravar
var utmärkta med tomare låga grästenar. Och deras autoritya fingo båv
gräva och fylla igen gravar. Men begravningsritualen blev last över dem
När är stenarna borta, och platsen odlad till åker.

Benämningen på Ringare och grävare var det lite egendomligt med
dette personer t. ex. Ola, kallades han den dagen han grävde en grav
för "Ola grävare"! Och den dag han ringde: "Ola ringare"!

Talla våra landförsamlingar var det vanligt att ringaren skulle:

"Ha må å begravningsgillet". Åren från den fattigaste i församlingen.

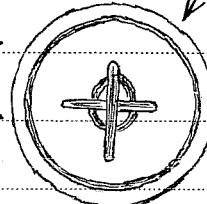
Denna maträtt hörde Modew, Enkaw, eller den dödes närmaste kvinnliga släkting med sig i ett knytte begravningsdagen (Mötet i en korg) till kyrkan. Den rätta efter begravningen överlämnades till Ringaren. Knytets innehåll var i regel: En sjök grovt bröd. En sjök fisk av Lant en sjök Petekaka. (Petekakorna baktes till begravningsgillet icke i små bullar, utan i stora kakor på 6-8 knäppund. De smala runna strimlor av vetebröd formades ett hörn mitt på kakan och en sådan lades runt om nära kanten. Kakan sagde ut så här.)

Med en kniv skär man av dea skivor som av spisbröd.) På en ler-
tallrik hörde skrufts lite av varje slags säd och färnsprågillet.

Dessutom borde medfölja minst ett kvartun brövin. Och aldrig

förrumrades att ta med ett litet lerfat fullt med sitt gröt. Kartan hemlade den som rädder om dem vid ett kyrkobesök, någon sonyg sednare. Om endan ringaren undfaguades på detta sätt, var det eckle vanligt att bryta honom hem i begravningsgården. Detta brukade man istället göra med kyrkegubben.

Efter begravningsseremonien annostades denne att åka med någon av



bönderna hem och varo med på gillet. Det var förr vanligt att begravningarna
gästerna skulle ha mot både före anfärden till kyrkan. Och sedan var de
komma tillbaka därifrån. Men kyrkogubbene fick inte vara med domau efterut.

Plagorun att bjuda ringaren på kalsomat, bibehölls i Kyrkhult till cirka 1905

Kanske i enstaka fall ännu längre. I Åkarum tog seden slut längst förut.

Kyrkostaff = (Sta Kyrkeskrift)

Presten och Kyrkoråden i föreningarna, ådrogde straff för
sådana förseelser likaväl som den borgarliga lagens. Och med den
bildningsgrad som allmogen var i berättning av, kände den de
kyrkliga straffen hårdare än de som utnämtes vid Häradsrätten!

Allt ex. bli utesluten från Nattvarden betraktades som ett mycket
hårt straff. Hur lite allmogen förstod nattvardens betydelse, kan
man förstå nu: Att samme person som för någon förseelse
blev avstånd från begravndet av nattvarden, och då kände sig som
om han alltsedan tillhörde de osaligas skara! Kunne vid ett
annat tillfälle, utan minsta trocken eller samordningsbråck
när han begick nattvard, smussla undan oblaten för att sedan

avvärna demas till vissa trollkonster. Å andra sidan tycktes det som om folket hyst den uppfattningen att det viktigaste ej precis berodde på själva bejörendet av nattvarden utan kunde efter behag försummas. Bara man egde tillståelse att begå den, när man så önskade. Jag slöt till detta däremot att å Loberget och Gingjomåla som varo i utkanten av Åsarums socken, uppevid Smålandsgränsen (Nu tillhör de Ringemåla s.u.) brukade folket någon dag i veckan före den söndag då det var nattvardsgäng, sätta ett bud ut till pastorsexpeditionen med uppdrag på N.N. en lång rad namn som skulle uppteknas till nattvardsgäng. Var nu detta blott antecknat i kyrkboken ansågs detta tillförlitl, och de flesta gick ej utan blev hemmed. I så stor församling var det omöjligt att presten kunde känna alle personligheter. Det hörde till saken att den som gick bort skulle ha ett halvstop brännin på varje familj han gick bort åt. Detta gulta färbet förkomm så sent som i kyrkoherde Andriens tid (Han dog i Åsrum 1870).

Det är svårt att kunna göra reda för att i huru många olika

fall av förselser som kyrkans man ansöga sig ega rätt att städga straff, då man ej har annat än den mündliga berättelsen att hålla sig till. I somliga fall töre nog den verldsliga lagen fått medverkan.

Traditionen ger emellertid kyrkan skuld för alla domar. Och det behövors ej stor försel för kyrkan fällas dom. Falunda var det belagt med böter kallad: "kyrkeplick". Om man ej strax gick in i kyrkan innan som pristen bojade predika. Eller om man gick ut ur kyrkan förrän gudstjänsten var slut. Om man protade högtidigt under gudstjänsten så att gudstjänsten stördes. Om man uppträdde full i kyrkan, o. s. vitare. Om böterna ej erlades, avstängdes den boplälde från nattvarden till dess böterna erlagts. Flagsmål i kyrkan var även belagt med dyrge böter.

Orsaken var oftast den: Om någon genom gärsköp kommit att bli befast i en by, och där naturligtvis ville under gudstjänsten sitta i den till byn horande kyrkstolen. Men var på kant med de öfriga av bygmannen, blev han utmotaad! Tis sådana tillfällen skulle sex-männisen i docken vara kyrketsjeman = (kyrkoskriftmästaren) bekyndlig med att upprätthålla ordningen. Ettсадant med fick säkert

sida 39

sin sluttiga uppgörelse vid häradsrätte. Båtsmännen varo ocha i gamla tider orogerliga sällar, som ofta störde gudstjänsterna. Men dessa kunde ej afstångas från nattvarden. Ty såsom krigsmän hade de rätt att gå till nattvard uppe i Karlskrona. Och egde rätt att upfå skriftlig intyg härover = (Nattvardssed) som kunde upphovsas i hemmaförsamlingen, så att de kunde ej åtalas för att ha försömmat nattvardsbegoendet. För alla ovanomtalade förfelser var det icke nog med bötesstraff. Den felande kunde även drängas att: "Sta i stocken". "Sta i haljern" under gudstjänsten. Huran "Stocken" var beskaffad, har jag ej hört omtalas. Men "haljernet" skulle varit fäster i kyrkdörrsposten med en grov marne, från vilken nerhängde en grov, men ännu misteriös gjulank, i vars nedre ända hängde en grov helsing av jerm, förcott med led, så att den kunde öppnas, och åter stötas till om halsen på delikateten, samt hade grov hänglås i nacken så att den som bar den på sig, kunde omöjligens ejta göra sig fri! Stocken och haljernet skulle varit de äldste kyrkliga straffredskapen. Länge fram ersattes dessa av den så kallade "Skampallen".

Denna här trappstegsliknande form. Var särskilad hög och lika bred samt hade vid straff tillfället sin plats mitt på storgången more vid dörren. Pallen var försedd med tre trappsteg. Och på understa steget skulle de stå som har gjort mest brott. (I folkmun hette detta: Di sämste brottslingarna!)

På andra steget, d. v. s. vars brott ansågs något svårare. Och på översta steget stod "Storsyndarna"! Delikvanten skulle stå på respektive plats såväl under predikan som medan allt kyrkfolket gick förbi och ut ur kyrkan. Sätte sig fick han ej! Den siste jag hörta omnadas att ha fått stå på skampallen, var Storbonden, Namnmannen Åke Kjöll från Rødeborga som för tufnat. Jifggömmeni mord, m. m. stod efter utståndet långvarigt fängelsestraff på pallen i Ymerhögs kyrka, inom område av 1800-talet.

För kyrkornas reparering. Vid makthållandet av inventarien. Presternas lön m. m. fördelades alltid pengar. Varför inte Prest och Kyrkoråd gerna ville ha kyrkokassen i gott skick. Folktilligen lag det då i deras gemensamma intresse att så många böter som möjligt införlöts. Ergo skulle alla förseelser mot kyrkans bud beifras! Om någon fått oäkta barn fick modren till detta förutvara att hon fick slå uppemot "kyrkesskrift"

inför Prest och kyrkoråd, även utlägga 2 Rigsdaler i böter. Man var så noga att även "gift kvinnan som fått barn före vigseln" måste utlägga denna böter. De skulle utläggas, samtidigt som hon togs i kyrka. Erklarerades de ej där, fick hon ej gå till nattvard förrän böterna betalts! Som det alltid var om om pengar kunde böterna utläggas i naturprodukter som hade motsvarande värde. I sådana fall kom böterna Prestens hushåll tillgodos. Tribut från orten släp har bannats fram i min tid = (efter 1860).

En viss rangskilledr iakttoogs även i kyrkliga frågor, där man väl bortlät lite mer ommisskönlek varas rående, såsom bättre överensstämmande med religionens bud! Ett oäkta barn fick sålunda icke dopas förrän efter gudstjänsten, då deremot äkta barna doptes före messan!

Prest, kyrkoråd och verldslig överhet, kunde ibland enas om tonslut som efter tidens beträckelse varo rent: "drakoniska". Det berättades att en person från Hellaryd som skulle lidet av fallandenret = (Epilepsi) under en attack av sjukdomen föll i en brunn och han blev död. Han betraktades som "själspilling". Visserligen ofrivillig sändes, men vid överläggning om han borde få Christlig begravning, blev det

upplyst att personen ej gått till nattvarden på över ett års tid. Och på grund härav blev han dömd att läggas i jord utanför kyrkogårdsmuren. Samt folk kunde i min barndom i backen norr om kyrkomuren, visa stället där han grävdes ner som ett kreatur. När då folktroen var sådan att den som ej blev begravd i "rigt kyrkogård", för evighet var dömt att tillhöra de osaligas sällskap, förstår man hur tungt ett sådant domslut måste haunnas för den avlidnes anhöriga. Och sikkert har folkmuningen reagerat mot bletsed, eftersom minnet av hänviseten bibehållits i folktraditionen ända fram i min tid. Personens namn har jag glömt.

Man kan knappast fatta hur mänskornas sinne dag var bestoffat, då förländiga personer med presten i spetsen kunde ådöma straff för renu töckerier. Det berättades i Hobys församling under min vistelse på Svartkulla jord. Att en vidskepflig lagårdspräga tagit sig före att Skärtorsorgsorättene dansa runt om lagården och samtidigt hålla alla horna vid namn! Detta för att hon under sommarens hopp skulle ha latt för att samla ihop kreaturen vid enjöllkvægs. Nagon som sett detta berättade häröv, så att det kom till prestens och kyrko- rådets öron.

Pigan blev kallad i förför och blev ådönd att undviga "kyrkesskrift" samt plikta L. Rigosaler till kyrkans kasse, för att hon idest trotskost!

*
 Num jag avslutar omtalandet om gamla kyrkobrunts, sådana som jag hör dem berättas tord det vara på sin plats att berätta om den rangställning som fön föreläser vid tjänsterna nattvardsbegärdet och som bibehölls fram i min tid. Det fanns vissa personer som hade till uppdrag att göra vissa slags föräldriga gerningar såsom att kastrera tjuror och hingstar. Ta huden av hunden hästar hatter och sjelvståda ejur. Begravas missfärdare, sjelospillinger och annra som ej ansågs värdiga att begravas i egen jord. Personen som frivilligt egnade sig åt dessa så kallade föräldriga eller vanorande yrken kunde förflytt och från början vara en både hedonlig och rättsskaffens person. Men när han skulle begå nattvarden slog presten vinet i den lilla förtjupning som fanns under bottmen på nattvard, bagaren så att bagaren hölls upp och nervarnt medan personen läppjade in de få droppar foten innehöll Personens namn var "Rackare" och sittet för begärdet hette: "Ta nattvard på Rackarevis".

Söcknastämma

Söcknastämmor var föregångare till senare tideres kommunalstämmor. Och avhandlingarna, som då rörde sig om alla socknens angelägenheter hölls av dr av sockenboerne utomvä "söcknastämman" i kyrkbacken efter gustavians stift. under bar himmel. Söcknastämman tillsammans hette Söcknastämma. Och i denna skulle presten, dr som nu var siflyttsman ordförande. Länge fram i tiden hölls stämmorna i det till särskilt byggd söckenstuga. Och längre fram specialiseredes även frågornas art och uppdelades så att skolrådet behövde endast frågor som rörde skoloma. Kyrkorådet bestämde i frågor rörande kyrkans angelägenheter och kommunalnämnden avgjorde socknens öfrika ärenden som till största delen berörde ekonomiska förhållanden. Och endast kommunalstämman har av många fått behålla sitt gamla namn: "Söcknastämma". Om de öfrika säges: Skolrådet har sammanträde. Kyrkorådet har sammanträde. Funktionärerna väljs nu i regel så att varje ort har sina egna ledamöter. Fastän det kan hänta att någon visst är invald i alla tre uppdraget. För då frågorna ej varo så många, avgjordes allt av samme personer. Uppdraget åläg bonterna sätta hederstillfall. Erättning förehom aldrig!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 44

Offentliga Härads-sammankomster.

När kvinnor brukade hollram, eller gjort annat brott så att de römdes att "slita ris i spötaoln". När man gjort brott som straffades med "spösättning" vid spöpalen. Eller då någon skulle halshuggas av bödeln brukade folks från hela häravet samlas till platsen där straffen verkställdes såsom askavare läng och gamonal. Kvinnor och man gjorde man en kusé som till en muntrande folkfest. Platsen där straffen verkställdes kallades i Bräkne Härad, oftast: "Galgabacken". Och var belägen lite ifrån Hobys Tingstuga. När domen arfumrato i Tingstugan brukade straffen (Ris och spö) följa omedelbart. Sådana obetydliga mäl hörde ej sägas att brukade hänskjutas till högre rätt. Det var därför inte enbart av myfikenhet, för att åre straffen som folket samlades till Tingplatsen. Men när man visste att därrna mäl förekommo, der man kunde vänta att ris och spö blevo dimit, gick folk länge vägar av ren myfikenhet. Som annars ej har ären den dit, såsom part eller vittne i något Tingmål. Skax nor om vägen från Åsarum, förbi Kopparkammaren till Treusund finns i själva rättingen mellan Åsarum och Froarp 5 al st Bautastenar. Området här kallas "Mösterislatten". Och enligt uttage av [Andra raden upptill står: Froarp. Skriv endast på denna sida! Läs: Ekeborgslund]

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 45

de gamla, skulle där funnits en galge vari brottslingar hängts. Men
tiden när detta skett. Eller av vad orakl dessa hängts har jag ej fått
möjlig besked om. I min barndom fick man ofta höra platsen också
benämnes: "Galgabacken"!

För Listers härar var afstraffningsplatsen belägen något väster om
Pukavik på en hängde kallad: "Vika-ljungarna" Ett gott stöde ifrån
Norje tingstuga. Södriket med Hoby, kallades platsen där icke för
Galgabacke utan man hörde oftast sägas: "Avrittsplatsen" Detta sades
bero på att under tiden gång hade flera avrättats här än i Hoby.

Och den sista som avrättades på Vika-ljungarna var en bondmora från
Farabol vid namn Bengta = (Farabolis Bengtan) Detta skedde i början
på 1850 talet. Och den upprekandeväckande händelsen hade samlat folk
både från Listers och Bräkne härader. "Där sto som en sky av folk."

Allt så mycket folk församlats vid detta tillfälle, brödd till stor del dorpa:
Att samtidigt med Bengta skulle hemmes med brottsling, en båtman
Hakken Bohman, också från Farabol avrättas! Och denne som anses
som en stor trollkarl hade i övermod skrattat ned: "Att han skulle

göra så mest så att vi inte kunne hugga huvet å honom! Detta yttrande blev spott vida omkring, och var orsak till den ovantligg stora folksamlingen. (Mer här om längre ner.)

För att kunna upprätthålla ordningen vid såvana tillfällen, varo både Kronofogden och häradets Länsman närvarande biströrra av fjärde års männen. Och för att hindra den nyfikna massan att tränga in till själva stupstocken, och hindra bördet i sitt aliggande var runtom uppställd en så kallad: Spetsgård av välpryda förståndiga män. En från varje bygd inom häradet. Dessa kallades genom kungordelse som upplästes från predikstolen i häradets församlingar, någon söndag i förväg. Var det, såsom i det stora läters härad många bygd räckte det till en dubbeld rad mänmar, vilket då kallades för Dubbel spetsgård. Arrangemanget tillgick så: Mitt på avrättsplatsen ställtes stupstocken - (En avsagd trastam, alustäng, med 15-16 tums diameter) bredvid denna stod bördet, med sin på marken lagda lada, vari skarprättar exau lag, överhöjt av ett skyubbe. Runtom, var i marken verslagna korta stötar i en cirkel av 5-6 meters diameter. Mellan stötarne var spända reip runtom, så att endast på ett ställe fanns en öppning.

av cirka 3 alvars bredd, varigenom delinkonsten skulle gå in. Utanför
 repingen, men tätt intill stod spetigården, man vid man. Och när det
 fanns tillräckligt manskap, drabbel red, som fört sagt. Kronofogor och
 Länsman ordnade det hela, och fjärdingsmännen varo spridda ute bland
 folket. De båda (De unga gängen två) hade ankommit, var och en på
 sin skjuts i sällskap med, och bevakare av var sin fångbetjent som
 kallades: "Gevalder". Skjutarna hölls till något ifrån platsen
 tills alla var färdigarrangerat. Kronofogor, som vid alla rigtiga
 tjuvstötningar red till häst, beväpnad med sabel och pistoler. Red
 nu fram till skjutarna och gav befällning att fångarna skulle taga
 fram. Och samtidigt hade alla fjärdingsmännen samlats för att i
 samlad trupp bana väg genom folket och på denna gång se till att
 vägen hölls fri för patrullerande myndigheter. Presten i församlingen var de
 brottsliga hörn hemma, som också ankommit med skjuts åtföljd av dem som
 skulle arrätta fram till spetigården. Båda fångarna leddes fram, på
 ena sidan hade de sin fänggsvaletier på andra sidan antingen en fjärding
 man eller annan ältere välprydd person. Och dessa båda förfolgsdagar

följde med ände fram till stupstocken, och afträde ej förrän fångarna
 lågt sig ner och lagt hufvudet på stocken. Båda fångarna hade enkelt
 bundna för ögonen under gåendet från skejtens till stupstocken. Brugte
 gick före och tycktes vara alldeles oberörd. Han sjöng åtti medan han
 gick med hög röst och utan dröning, på märet följande vers ur Svenska
 psalmboken: "Min kläder klädes av: Min syd o Gud begrav. Christo
 sidear. Så shall min skräfslighet bli vänt i hertighet. När jag av
 jord uppstår." Vägen var så lång att han kom sjunga samma vers
 flera gånger om och tyckte förtid sätta hufvudet på stocken.
 Intet ord yttrade han för ofrigt, till någon, eller om någon! Tyckte
 lade han sig ner, föremånen gingo utom spetsagårn. Och i samma
 ögonblick föll hugget varvid hufvudet trillade ett dycke fra stocken.
 Packare Bolviks båda drängar kastade undan kroppen och slängde
 ett skytte över, och så leddes Bolman fram. Han sades ha visat en
 fräck uppsyn. Men lade sig ner utan motstånd. Men när föremånen
 avträtt tycktes skarpröttarn ta sig en god fundersare innan hugget
 föll. Hugget missade eller tog affullständigt både första, andra

och tredje gång, så att skarprättorn skar till slut av halsen med en stor kniv. Han skulle efteråt ha sagt: att när han skulle hugga såg han tre hufvud på kroppen och visste inte vilket han skulle hugga på. Detta var orsaken till att huggen misslyckades. Rockare Bolviken drängar grävde så en häll i jorden vari hattarna slängdes ner vid sidan av varanora varpå jorden kastades igen och trampades till, och så var allt överståndet. --- Jag har i hufvudsak följt berättelsen häröver, sådan jag fått mig den meddelad av namnudemaren Ola Joussov i Elanta. År 1880 s.v. Han tillhörde ej häradet, men hade av uppförkunhet kört till Norje denne dag. Ola Joussov var förd 1801 och dog i början på 1880 talet efter en handelsrik levnad. Han hade mycket gott minne, redig framställning i det han sa. Jag hade honom att tacka för många meddelanden i min uppgörelse!

En sådan exekution som den nu omtalade gav stoff till samtalssämne bland allmogen i många tiotal år efter själva häxelsen. Och alldeles mindre stora och små fingo vara närvarande hade var och en tillfälle att göra de icke tagelser hans fattningsförmåga tillät

Det fanns dessutom flera som kommo dit i avsigt att smäcka sig till några droppar blod från och halshuggne. Dessa skulle sedan användas till vissa ockluster eller trolltrycker. Kunovis sätant i verkligheten låt sig utföras så att det kunde undgå uppmärksamhet från de valstavarandes detta känner jag ej. Men nog talade jag med personer som förtor sig vara innehavare av sätant blod!!

Allt nägra förmål, som tillhört de gamla tingstugornas innehavare ånum skulle finnas här, tror jag knappast. Norje gamla tingstuga såldes och revs ned, varpå nytt tinghus byggdes i Tollocborg, så att där är nog intet tillvarataget. Hoby tingstuga stod oförändrad långt efter att folkhögskolan flyttats till Hoby. Och därför torde det vara möjligt att folkhögskolans förstandare tagit vara på några förmål derstädes. I så fall torde rektor Bodén Folkhögskolan, Bråkne Hoby, kunna ge bekräft härom.

Mellan de olika dockarna eller härader har jag inte hört några speciella öknamn. Men emellan de olika hemmanen var spetsiga epitetter och fula omdömen något som ofta förekom

Blekinge

Bjällro

Gåsrum i M. Söd.

4715

Aug. Gylberg
Värnamo

Hemmanet Tranorås i Åryds s.u. var ett magert välgt hemman
som kallas "Krosmakraken". Och folket där: "Krosmabyttingar"
i Håkantorp i Jemshögs s.u. fick folket av de omkringboende heter
"Håkentorpa tosingar". Sedan jag lärde känna till folket derstades
har jag ej funnit flera tosingar där än annanstads. Om Gränns
befolning (i Jemshögs s.u.) sa man: "Di är så fattiga i Grännum
sa dr behöva va treton om ega en ko. Och tre om ett par stöldar.
Och är så måla sa dr närs inte o sk-ta, utan dr har en bit
brö" tillheds te o doppa i att! Folket i Hönsamala hemman i
Hellaryds s.u. kallas: "Hönsamala Fespunkar"!

Alle marknader, och de flesta auktioner betraktades förr såsom festvagnar
Vilket också kom till synes vid stadselv. Varje sträng eller fjädra förbehöll
sig vid stadselv: En marknadsvagn och en auktionsvagn fritt under året.
Men på en och annan plats fanns sen en lång tid, någon viss dag
som folk samlades till från många socknar till och med från nära-
gränsande landskap för att roa sig med dans och lekar. Och då var
och en var försedd med den bästa mätsäck man kunde åstadkomma)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

s. 52

Och då både män och kvinnor varo försedda med en kommeplaska brävin.

I norra Småland, lätt vid Almungeby, ligger ett hemman kallat Tröjemåla

Och till Tröjemåla söndag, skulle så långt tillbaka som någon av de gamla ord berätta, folk samlas från Småland och Bleking för att dansa och leka, "hela dum och halva natten". Och denne folkefest återkommer och firas ännu varje år. Den inträffar antingen sista söndagen i Maj eller första söndagen i Juni. Derigenom att den firas en söndag och dagarna varje år förskjuter sig, kan den ej inträffa en bestämt datum.

Som en karakteristik kan följande omståne gälla, som i min ungdom var i var mäns mun: "Nu är du snart Tröjemåla söndag. Det ska vi gå samma som tyvärr hoppa o nicha. För där kan en ha så mört rotitt som ingen annan. Och då redt bra te, så kan en tappa köpet ja så mören stryke sa en kneppt tyvärr hem"! :

Några fortgår ännu lika som förr. Men slagsmålen har till det mestet upphört. Ytterhörs ej om tales något slagsmål derifrån.

3 / I Ronneby firas varje år någon söndag i Juni, före Midvintern, en mycket besökt folkefest, kallas: "Den tosie Bonnadan"

313 54

4)

Der folk från "hela Blekinge och halva Småland" samlas till dans och möjen. Och der Täppflor, Gorås och Ronneby pepparkakor gör åt som smör för solen! Även denna fest frågar en söndag och icke på en viss datum o. Vornmarknaden i Karlskrona, som firas varje år, är riksberömt, och blivit beskriven av många, varför jag endast omnämner det.

En lövmarknad av ungefärlig samma beskickhet som Karlskrona lövmarknad har sen cirka tio firats varje sommar i Lyckeby. Och gott under benämningen: "Jacobi marknad". På grund av att öster-Blekingen, andra sidan Ronnebyån, är som om han vore av en annan folksort. Fimstlig mot sig sjö, och alla andra, har jag ej besökt Jacobi marknad, och kan därför ej närmare ge berörd om densamma. Den här firas ännu, och har mycket gamla anor.

Offer vid källor, suntidigt med folkefester.

Utanför Solvesborg skulle i gamla tider ha funnits en källa i vilken folk offrade och på samma gång höll fest i gröngräset strax kring varje år vid Midsommar. Men emedan staden lig nära och presterskapet der, strängt höll efter de som samlades vid källan

der mindre folk är från är när de måste smyga sig till att offra
Farfar, född i slutet av 1700 talet hade dock som barn en gång följt
med sin far dit. Och det var flera gamla som berättade detta emne

Hvad för öfvert beträffar källor, där man offrat eller haft folksester
insände jag till Lunds Universitet den 18 October 1934, en mängd svar
över ämnet: "Brönnar och Källor". Varig jag omtalade sådant
Och för att ej skriva samma var två gånger, får jag därför
hänvisa till dessa svar.

Tillägg. (Uteglöst i det föregående)

I Ebbamåla, lite från Öjehulte, har funnits en gammal, mycket besökt
marknadsplats. Men på grund av de oilda slagsmål der aldrig uppförts
blev den slutligen avskaffad. I min barndom blev en person från Hellaryd
Tasse Nämberg ihärdig vid ett marknadsställe här. Ytterligare är
fanns sedan ingen marknad i orten. Först på senare år har en ny
marknadsplats uppstått invid Bräckaryd i stället.